

Ponowne stwierdzenie i uwagi o występowaniu *Eriogaster rimicola* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) (Lepidoptera, Lasiocampidae) w Polsce

Rediscovery and remarks on occurrence of *Eriogaster rimicola* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) (Lepidoptera, Lasiocampidae) in Poland

Roman WĄSALA¹, Mirosław MACIĄG²

¹ Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, Katedra Entomologii i Ochrony Środowiska, Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań; e-mail: rwasala@up.poznan.pl

² Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych, Zespół Ochrony Lasu w Łopuchówku, Łopuchówko 1, 61-095 Murowana Goślina, e-mail: miroslaw.maciag@gov.pl

ABSTRACT: First documented records of *Eriogaster rimicola* (DEN & SCHIFF.) from Poland after more than eighty years are presented. A critical review of faunistic data and distribution map is given.

KEY WORDS: Lepidoptera, Lasiocampidae, *Eriogaster rimicola*, new records, data review, Poland.

Barczatka rymikola – *Eriogaster rimicola* (DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775) należy do rodziny barczatkowatych – Lasiocampidae liczącej na świecie około 2000 gatunków, rozprzestrzenionych na wszystkich kontynentach. W Europie znanych jest 39 (KARSHOLT i RAZOWSKI 1996), a w Polsce 19 gatunków (BUSZKO i NOWACKI 2000). Rodzaj *Eriogaster* GERMAR, 1810 reprezentowany jest w Polsce przez 3 gatunki, oprócz *E. rimicola* występują jeszcze barczatka puchowica – *E. lanestris* (LINNAEUS, 1758) oraz barczatka kataks – *E. catax* (LINNAEUS, 1758). Są to motyle średniej wielkości, o silnej, masywnej budowie i szerokich skrzydłach. Dymorfizm płciowy jest wyraźnie zaznaczony – samice są większe od samców oraz posiadają nitkowate czułki a samce pierzaste.

Areał występowania *E. rimicola* obejmuje południową i środkową Europę, od Półwyspu Iberyjskiego po wybrzeża Morza Czarnego. Północną granicę zasięgu gatunek osiąga w środkowej Polsce i Niemczech. W ostatnim czasie gatunek zanikł na znacznych obszarach środkowej Europy. Barczatka rymikola została wymieniona z kategorią EX w Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce (GŁOWACIŃSKI 2002). W najnowszej krajowej literaturze dotyczącej nocnych Macrolepidoptera (BUSZKO i MASŁOWSKI 2012) autorzy zamieszczają informację: „gatunek w Polsce wymarł.”

W wyniku badań entomologicznych prowadzonych w okolicach Krotoszyna, w województwie wielkopolskim, stwierdzono występowanie *E. rimicola*. Są to pierwsze pewne i potwierdzone po blisko 80 latach obserwacje tego gatunku w Polsce.

Nowe stanowisko:

- XT73 Roszki ad Krotoszyn: 4 X 2012 (1♂), 6 X 2013 (1♂ – ryc. 1), do samolówki świetlnej, gospodarczy drzewostan dębowy w wieku 142 lat, leg. M. MACIĄG.

Ryc. 1. *Eriogaster rimicola* (DEN & SCHIFF.), samiec (rozpiętość skrzydeł 35 mm), Roszki, 6 X 2013, leg. et coll. M. MACIĄG (fot. M. MACIĄG).

Fig. 1. *Eriogaster rimicola* (DEN & SCHIFF.), male (wingspan 35 mm), Roszki, 6 X 2013, leg. et coll. M. MACIĄG (photo by M. MACIĄG).

Dotychczas znane były nieliczne doniesienia o występowaniu barczatki rymikola w Polsce. Jak podają ROMANISZYN i SCHILLE (1929) w Wejherowie (woj. pomorskie) wyhodowano jeden okaz z gąsienicy strzęsionej z dębu 11 VI 1862 roku, który był przechowywany w „Gdańskim Muzeum”. Gatunek z Pomorza podają także E. i H. URBAHN (1939). Z informacji wynika, iż niejednokrotnie niejaki CRAMER odnajdywał gąsienice na dębach w swoim majątku Czerwieńiec koło Lęborka (=Czierwienz bei Lauenburg) i wyhodowywał dorosłe osobniki, które wyróżniały się nieprzeciętną wielkością.

Gatunek był łowiony również na Mazowszu (KREMKY 1924), co znajduje potwierdzenie w dostępnym materiale dowodowym. W zbiorach Instytutu Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN w Krakowie znaleziono okazy wyhodowane z gąsienic, które licznie wystąpiły w czerwcu 1918 roku na dębach w Piasecznej pod Warszawą. Barczatka rymikola została także stwierdzona w pobliżu Łodzi (ŚLIWIŃSKI 1995), w Poddębiniu pod Tuszynem, gdzie w roku 1936 GŁOWIŃSKI zbierał gąsienice na dębach, z których wyhodował serię okazów.

We wschodniej części kraju jeden okaz został złowiony 10 X 1908 w „rewirze Turskim” w okolicach Tarnowa (KARPOWICZ 1928). Następne informacje pochodzą z XIX wieku i dotyczą Dolnego Śląska (WOLFF 1928) skąd gatunek jest podawany z Trzebnicy (=Trebmitz) i Ziębic (=Münsterberg). Trzecie wymienione stanowisko to Bukowiec koło Wołowa (=Parhendorf, Kr. Wohlau) gdzie LANZKE odnalazł jedną gąsienicę. Informacja ta budzi jednak pewne wątpliwości, ponieważ jest bardzo skrótowo podana. Brak m.in. daty stwierdzenia, a nazwisko nauczyciela wymienionego jako znalazca larwy jest zupełnie entomologicznie nieznane. Podobne wątpliwości budzi informacja o występowaniu *E. rimicola* w okolicach miejscowości Buk w Wielkopolsce. Dane literaturowe zawarte w Faunie Motyli Polski (ROMANISZYN i SCHILLE 1929) zostały umieszczone tam zapewne na podstawie publikacji dotyczących motyli okolic Jeżewa, powiat Gostyń (WIZE 1917, 1922). Jednak w żadnej z tych publikacji barczatka rymikola nie figuruje w wykazie.

Na mapce (ryc. 2) przedstawiono wszystkie znane w Polsce stanowiska *Eriogaster rimicola* odkryte w ciągu ponad 150 lat badań.

Ryc. 2. Stanowiska *Eriogaster rimicola* (DEN & SCHIFF.) w Polsce:
 ⊕ – stanowiska historyczne, ● – stanowisko po roku 2000.

Fig. 2. Localities of *Eriogaster rimicola* (DEN & SCHIFF.) in Poland.
 ⊕ – historic localities, ● – locality after 2000.

SUMMARY

During the field research in the Greater Poland Voivodeship, 2 specimens of *Eriogaster rimicola* (DEN&SCHIFF.) were collected on 4 October 2012 and 6 October 2013 in an oak forest nearby the village Roszki in Central Poland. These specimens provide the first certain data on this species in Poland after many years. Previously reliable reports on its occurrence in Poland date back to the second half of the 19th and the first half of the 20th century. All known localities are given and presented on the map.

PIŚMIENNICTWO

- BUSZKO J., MASŁOWSKI J., 2012: Motyle nocne Polski. Macrolepidoptera. Część I. Wydawnictwo Koliber, Nowy Sącz. 301 ss.
- BUSZKO J., NOWACKI J. 2000: The Lepidoptera of Poland. Polish Entomological Monographs, **1**: 1-176.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red.) 2002: Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków. 155 ss.
- KARPOWICZ S. 1928: Spis łuskoskrzydłych ziemi Sandomierskiej. Część II. Polskie Pismo Entomologiczne, **6**: 93-122.
- KARSHOLT E.M., RAZOWSKI J. 1996: The Lepidoptera of Europe. A distributional checklist. Apollo Books, Stenstrup. 380 pp.
- KREMKY J. 1924: Drobne notatki lepidopterologiczne. Prace Zoologiczne Polskiego Państwowego Muzeum Przyrodniczego, **2** (2): 42-43.
- ROMANISZYN J., SCHILLE F. 1929. Fauna motyli Polski. I. Prace Monograficzne Komisji Fizjograficznej, **6**: 1-552.
- ŚLIWIŃSKI Z. 1995: Wykaz motyli Wyżyny Łódzkiej (Hepialidae – Krótkowąsy, Psychidae – Koszówki, Cossidae – Trociniarki, Zygaenidae – Kraśniki, Limacodidae – Ślimakówki, Drepanidae – Wycinki, Thyatiridae – Falice, Lasiocampidae – Barczatki, Endromididae – Nasierszyce, Lemoniidae – Przelotnice, Saturniidae – Pawice, Sphingidae – Zawisaki, Notodontidae – Garbatki, Lymantridae – Brudnice, Arctiidae – Niedźwiedziówki). Biuletyn Entomologiczny, Łódź, **12** (8): 2-6.
- URBAHN E., URBAHN H. 1939: Die Schmetterlinge Pommerns mit einem vergleichenden Überblick über den Ostseeraum. Stettiner Entomologische Zeitung, **100**: 185-826.
- WIZE K. 1917. Motyle okolic Jeżewa. Przyczynek do fauny Wielkopolskiej. Roczniki Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, **44**: 1-25.
- WIZE K. 1922: Dopełnienie spisu motyli z Jeżewa. Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej, Seria B, **1**: 260-266.
- WOLF P. 1928: Die Großschmetterlinge Schlesiens. Teil 2. Auf Veranlassung des Vereins für schlesische Insektenkunde zu Breslau. Karl Vater, Breslau. 333 ss.